

De Nederlandse Ornithologische Unie organiseert jaarlijks een aantal themadagen. In dit katern zijn de verslagen van die themadagen opgenomen en zijn aankondigingen en ander verenigingsnieuws te vinden.

Voor actuele data en informatie zie www.nou.nu

THEMADAG

‘WAT NOU? EEN B(L)OEIENDE TOEKOMST VAN DE NOU’

Op 29 maart 2014 hield de NOU onder bovenstaande titel een inspirerende lezingendag in Utrecht. Op deze dag presenteerden Nederlandse ornithologen bloemlezing uit hun eigen werk, met dwarsverbanden tussen vogels tellen, vogels kijken en onderzoek. Maar ook keken we door de ogen van een jonge filmer en onderzoeker die samen een breed publiek inspireren voor vogelonderzoek. De film bevatte prachtige beelden van Groenland, de drieteenstrandlopers en de onderzoekers in actie. Samenvattingen van de op deze dag gehouden voordrachten volgen hieronder.

Vogelonderzoek in beweging: over de opmars van GPS-rugzakjes, en de kansen voor vogelaars en onderzoekers.

Wouter Vansteelant, Judy Shamoun-Baranes & Willem Bouten, Universiteit van Amsterdam

Anno 2014 staan we aan de vooravond van een gouden eeuw voor vogelonderzoek. GPS-rugzakjes en gedragssensoren laten ons toe het doen en laten van vogels tot in de kleinste details te volgen, het hele jaar door, waar ze ook gaan. Technologie waarvan je ooit dacht dat die *science fiction* was, is vandaag onmisbaar in de *toolkit* van de vogelonderzoeker.

Het spectrum aan vragen die we dankzij *tracking* onderzoek kunnen beantwoorden is zeer divers. Wanneer beslist een trekvogel om te vertrekken? Hoe navigeert een zwevende Wespendief ten opzichte van de wind om niet uit koers te raken? En hoe reageren trekvogels op stofstormen boven de Sahara? Een beter begrip van de keuzes die individuele vogels maken geeft inzicht in hoe fenologie en trekroutes van soorten tot stand komen. Met GPS-rugzakjes kunnen we ook de interacties van vogels met mensen in kaart brengen om de gevolgen van menselijke activiteiten voor vogelpopulaties beter

te voorspellen. Bovendien blijkt dat gezenderde vogels echte individuen zijn, met hun eigen karakters en gewoonten.

In deze voordracht verkennen we recente bevindingen uit onderzoek met GPS-rugzakjes.

We nemen ook een kijkje achter de schermen van ‘Vogel het Uit!’, het eerste *citizen science* project dat burgers bij *tracking* onderzoek wil betrekken. Technologische vooruitgang betekent dat hedendaagse onderzoekers zodanig veel digitale informatie op hun bord krijgen dat zij hun veldwaarnemingen beter kunnen uitbesteden aan kundige amateurvogelaars. We lichten een tip van de sluier op over hoe dit nieuwe *citizen science* platform er uit zal zien en hoe het tot stand is gekomen. Tenslotte blikken we vooruit op de kansen die nieuwe technologieën, sociale media en het groeiend aantal deskundige amateurvogelaars bieden voor een b(l)oeiende toekomst voor de NOU, en vogelonderzoek in het algemeen.

Flexibele fluiters

Rob Bijlsma

Fluiters zijn loofzangers van een gram of tien, die de helft van hun leven in het Afrikaanse Congobekken rondhangen.

Ze zijn slechts vier maanden aanwezig op de broedplaatsen, die volgens de boekjes in eikenbos op zandgrond liggen. Een scenario voor doom, zou je denken. Want zijn het niet juist de bewoners van eikenbos die naast de rupsenpiek grijpen (*mismatch*), en zijn het niet de lange-afstandstrekken die het sterkst in aantal afnemen? Ja en nee: ja volgens de literatuur, nee na het verzamelen van empirische gegevens. Want hoezo eikenbos? Bovendien blijkt die veelgenoemde afname bij nadere beschouwing wel mee te vallen als je een iets groter tijds kader bestrijkt. En de *mismatch* tussen broedpiek en rupsenpiek is er wel maar vormt geen probleem doordat fluiters een breed spectrum van prooien bejagen. Sterker nog, mijn gegevens van de Veluwe laten zien dat die *mismatch* er al was voordat het begrip was uitgevonden. Of: hoe je met het verzamelen van broedbiologische gegevens en één jaar voedselonderzoek kunt laten zien dat de wereld ingewikkelder in elkaar steekt dan op het eerste gezicht lijkt. Fluiters zijn geweldige aanpassers, die – hoewel in Nederland levend aan de rand van hun verspreidingsgebied – zich niet voor één gat laten vangen. Al zijn er nog veel open einden...

Een late Drieteenstrandloper bebroedt zijn kuikens op de hoog arctische toendra in Zackenberg, noordoost Groenland, 18 juli 2013. Kuikens die laat in de zomer uitkomen groeien langzamer en hebben een lagere overlevingskans. *A late Sanderling brooding its chicks on the high arctic tundra of northeast Greenland. Chicks hatching late in the season grow slower and have worse survival probabilities compared with those hatching earlier.*

Nest- en kuikenoverleving van Drieteenstrandlopers op Groenland: zorgen Poolvossen voor een suboptimale uitkomstdatum van strandlopernesten?

Jeroen Reneerkens en Stefan Sand, Rijksuniversiteit Groningen

De wereld verandert in snel tempo en vooral in hoog-arctische streken is de temperatuur de afgelopen decennia uitzonderlijk snel toegenomen. In Noordoost-Groenland heeft dit geleid tot een steeds vroegere piek in het voorkomen van insecten en spinnen: een vervroeging met, afhankelijk van de taxonomische groep, tot wel 30 dagen per 10 jaar. Voor een snelle groei is het van belang dat kuikens enkele dagen voor de piek in voedselbeschikbaarheid uit het ei kruipen. Het is dus te verwachten dat de vogels ook steeds vroeger gaan broeden. Dat deden ze ook, maar met een vervroeging van maar 2,3 dagen per decade was die aan-

zienlijk minder dan die van hun voedsel. Waarschijnlijk ten gevolge daarvan komen de eieren van in Groenland broedende Drieteenstrandlopers in recente jaren pas ná de voedselpiek uit. Dat heeft serieuze gevolgen voor hun groei: de laatst uitkomende jongen hebben een lager lichaamsgewicht en een kortere snavel dan gemiddeld voor hun leeftijd. Dat leidt er ook toe dat de gekleurde kuikens veel minder vaak als volgroeide vogel worden waargenomen in Europa en Afrika, een aanwijzing dat ook hun overleving ernstig lijdt onder het opgroeien met minder voedsel. Waarom beginnen de Drieteenstrandlopers dan niet eerder met broeden? Tot nog toe werd voor trekvogels verondersteld dat dit komt doordat omstandigheden tijdens de voorjaars trek het lastig maken om eerder in de broedgebieden te arriveren. Of dat ook voor Drieteenstrandlopers geldt wordt nog onderzocht, maar wat we wel weten is dat ook lokale effec-

ten op de toendra een rol spelen. Hoe vroeger een nest werd begonnen, hoe groter de kans dat het gevonden werd door een Poolvos. Het lijkt er dus op dat Poolvossen het Drieteenstrandlopers moeilijk maken om eerder met broeden te beginnen, met een suboptimale kuikengroei tot gevolg.

Slaapplaattellingen in Friesland: 100% amateur

Romke Kleefstra, Fryske Feriening foar Fjildbiology

De Fryske Feriening foar Fjildbiology (FFF) is een provinciale vereniging van amateurveldbiologen die zich bezighouden met veldonderzoek in de breedste zin van het woord. Al sinds de oprichting van de vereniging in 1976 vormen slaapplaattellingen van vogels een vast onderdeel van het veldonderzoek dat zowel georganiseerd als uitgevoerd wordt door vrijwilligers in Friesland. Gedurende de late jaren zeventig en jaren tachtig werden lokaal slaapplaattellingen georganiseerd van onder meer ganzen en steltlopers, door FFF-werkgroepen van de Friese IJsselmeerkust en het Friese merengebied. Slaapplaattellingen van steltlopers werden al gauw op provinciale schaal georganiseerd door de FFF-Steltloperwerkgroep, met bijna 120 onderzochte slaapplaatsen. Door de tellingen over een tijdsbestek van drie decaden met regelmaat te herhalen, werden grote aantalsveranderingen van steltlopers in kaart gebracht. Was Friesland halverwege jaren negentig goed voor 60 000-75 000 doortrekkende Kemp-hanen, anno 2011 werd provinciaal een maximum van 6300 vogels vastgesteld. Analyse van slaapplaatsgegevens van Grutto's laat zien dat van een piek van adulten met jongen in juli geen sprake meer is. Adulten pieken tegenwoordig eind mei en slaapplaatsen liggen er in juli verlaten bij als gevolg van mislukte broedseizoenen. Ook laten slaapplaats-tellingen zien hoe de surpluspopulatie

van Scholeksters op sozen gedurende het voorjaar is verdampt, en wanneer er IJslandse Grutto's op slaapplaatsen aanwezig zijn.

Vanaf eind jaren negentig worden slaapplaattellingen in Friesland uitgevoerd onder coördinatie van de FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân. Deze tellingen richten zich onder meer op ganzen, Aalscholvers, Grote Zilverreigers en Blauwe Kiekendieven. Ze geven inzicht in aantallen op provinciaal en gebiedsniveau. Aanvullend op de slaapplaattelling wordt bij de ganzen gekeken naar het verschil in gedrag tijdens volle en nieuwe maan, bij Blauwe Kiekendieven naar voedselkeuze. Over al deze vrijwillige tellingen worden artikelen geschreven in het provinciale natuurtijdschrift *Twirre*, en in landelijke tijdschriften zoals *Limosa*, *De Levende Natuur* en *De Takkeling*.

Wat NOU? Een b(l)oeiende toekomst van de NOU!

Christiaan Both, Rijksuniversiteit Groningen

Nederland heeft een lange en sterke traditie in de ornithologie, die internationaal ook in hoog aanzien staat. Op ornithologisch gebied gaat er veel goed in Nederland: er zijn verschillende universiteiten waar vogelonderzoek wordt gedaan, we hebben topinstituten (NIOZ, NIOO) en een uiterst professionele organisatie die van Nederland waarschijnlijk het best getelde vogelland ter wereld maakt (Sovon). Verder hebben we verschillende goed uitgegeven tijdschriften op ornithologisch gebied (bijv. *Limosa*, *Ardea*) en werkgroepen die uitzonderlijk goed onderzoek doen (Gauwe kiekendieven, WRN). Verder zijn er bijzonder veel mensen die vogels interessant vinden, en er is enorme media-aandacht voor vogelonderzoek.

Toch zijn er ook zorgen. Eén daarvan is dat het steeds moeilijker wordt om jonge vogeltellers te vinden, en ook op universiteiten beginnen nog maar weinig studenten die echt veel van

vogels weten. Ornithologie als vak is op universiteiten vrijwel (of helemaal?) verdwenen. We moeten dus wel investeren in vernieuwing en verjonging om ons vakgebied in de toekomst net zo mooi te laten blijven als het nu is. Een daarvoor aangewezen vereniging is de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU).

Om de NOU weer nieuw leven in te blazen is er op 25 januari 2014 een vergadering geweest, waarin het bestuur een groep Nederlandse ornithologen heeft gepolst over de toekomst van een gezamenlijke ornithologische vereniging. De ruim 30 aanwezige ornithologen vinden in grote meerderheid de NOU belangrijk als platform voor vogelonderzoek van professionals en amateurs, maar geven ook aan dat de vereniging haar activiteiten beter moet aanpassen aan de huidige behoefte. Er is gesproken over (1) een één of twee jaarlijkse meerdaagse vogelonderzoeksconferentie, met goede inhoud en genoeg mogelijkheid elkaar te spreken (netwerkfunctie), (2) verbetering van de website als belangrijk portaal voor vogelonderzoek in Nederland, (3) meer aansprekende activiteiten om jongeren bij vogelonderzoek te betrekken, (4) mogelijkheden om amateurs te ondersteunen bij hun onderzoek. Met een deels vernieuwd bestuur gaan we dit in het komende jaar oppakken.

Contactgegevens lezinghouders

Wouter Vansteelandt, Judy Shamoun-Baranes & Willem Bouten, Universiteit van Amsterdam; W.M.G.Vansteelandt@uva.nl
Rob Bijlsma; rob.bijlsma@planet.nl
Christiaan Both, Jeroen Reneerkens & Stefan Sand, Rijksuniversiteit Groningen; c.both@rug.nl, J.W.H.Reneerkens@rug.nl
Romke Kleefstra, Fryske Feriening foar Fjildbiology; Romke.Kleefstra@sovon.nl

Recente CDNA-besluiten

Op zaterdag 11 januari 2014 hield de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) haar wintervergadering. Hier is Sander Bot als CDNA-lid geïnstalleerd. Hij is de opvolger van Dick Groenendijk die na twee volle termijnen afscheid heeft genomen. Nils van Duivendijk heeft al eerder Dicks rol als voorzitter overgenomen. Dick is hartelijk bedankt voor de bewezen diensten.

De Westelijke Rosse Waaierstaart *Cercotrichas galactotes galactotes* bij Camperduin NH op 25-27 september 2013 (*Dutch Birding* 35: 380-384, 2013) is als nieuwe soort (en ondersoort) voor Nederland bekrachtigd. De Kumliens Meeuw *Larus glaucoides kumlieni* van Terschelling Fr op 30 januari 2005 is opnieuw bekeken om te bepalen of het geval moet herrouleren. De conclusie is dat er op de foto's diagnostische kenmerken zichtbaar zijn en dat het geval dus niet wordt herzien.

Naar aanleiding van een recent verschenen artikel van Lars Svensson (*British Birds* 106: 651-668, 2013) over taxonomie en determinatie van baardgrasmussen (Westelijke Baardgrasmus *S. inornata* (inclusief *iberiae*), Balkanbaardgrasmus *S. cantillans* (inclusief *albistriata*) en Moltoni's Baardgrasmus *S. subalpina*; zie *Dutch Birding* 36: 40-42, 2014) heeft de CDNA besloten alle gevallen te laten herrouleren. Tevens gaan alle gevallen van Provençaalse Grasmus *S. undata* herrouleren om te beoordelen welke op ondersoort zijn te aanvaarden. Op basis van een recent artikel over de taxonomie van braamsluipers (ondersoorten van Braamsluiper *S. curruca* en Humes Braamsluiper *S. althaea*) zullen gevallen waarvan DNA beschikbaar is (opnieuw) in roulatie gaan (*Molecular Phylogenetics and Evolution* 67: 72-85, 2013; cf. *Dutch Birding* 36: 40-42, 2014).

Er is verder gesproken hoe om te gaan met elders geïntroduceerde soorten. Voorbeelden zijn Lammergier *Gypaetus barbatus* (meerdere gevallen van projectvogels uit de Alpen) en Heremietibis *Geronticus eremita* (twee vogels in Groningen in de winter van

2013/14 uit een herintroductieprogramma in Oostenrijk). De CDNA heeft besloten om hier vooralsnog geen beleid op te maken.

De CDNA zal terughoudend om blijven gaan met sociale media. Wel zullen er nieuwsberichten via de *Dutch Birding*-website verspreid gaan worden. Deze berichten kunnen dan ook via het Twitter-account van Dutch Avifauna worden verspreid.

Op zaterdag 26 juli 2014 hield de commissie haar zomervergadering. Tijdens deze bijeenkomst is les Meulmeester als CDNA-lid geïnstalleerd, als opvolger van Arend Wassink die na twee volle termijnen afscheid heeft genomen. Arend is hartelijk bedankt voor de bewezen diensten. In januari 2015 zullen Arjan Ovaa na twee volle termijnen en Willem van Rijswijk na zeven jaar afzwaaien als commissielid. Als opvolgers zullen op de volgende vergadering Christian Brinkman en James Lidster worden geïnstalleerd.

Met betrekking tot de beoordeling van Witte Kerkuil *Tyto alba alba* heeft de CDNA besloten om voorlopig te stoppen met het beoordelen van dit taxon tot er meer duidelijkheid is. De situatie lijkt namelijk complexer dan eerder werd aangenomen. Mogelijk worden zelfs 'witte' jongen geboren uit donkere ouders.

In tegenstelling tot wat vrij recent is gecommuniceerd heeft de CDNA besloten Grote Kruisbek *Loxia pytyopsittacus* alsnog af te voeren van de lijst van beoordeelsoorten per 1 januari 2013. Redenen zijn de (naar nu blijkt) uitzonderlijk grote invasie van 2013/14. Het gaat inmiddels om 91 ingediende gevallen en een veelvoud daarvan aan exemplaren) en het wisselend aantal exemplaren per indiening per locatie, waarbij logischerwijs lang niet elk exemplaar is gedocumenteerd. Dit maakt een degelijke beoordeling vrijwel onmogelijk en vanuit de doelstelling van de CDNA ook niet meer nodig. Het beoordeelsoortcriterium van gemiddeld twee gevallen per jaar in

Koos Werther

In de winter van 2013/14 was er een omvangrijke invasie van Grote Kruisbekken, bij Molenhoek werden tussen 20 december 2013 en 22 februari 2014 tussen de 1 en 30 Grote Kruisbekken gemeld (waarneming.nl), Molenhoek, 4 februari 2014. *In the winter of 2013/14 there was an exceptional influx of Parrot Crossbills in The Netherlands, the numbers reported close to the village of Molenhoek ranged between 1 and 30 (data from waarneming.nl).*

de laatste 30 jaar wordt nu ruim overschreden. De CDNA dankt iedereen die de moeite heeft genomen gevallen in te dienen.

Een flink aantal soorten zal per 1 januari 2015 niet meer worden beoordeeld omdat deze niet meer aan het criterium voldoen. Dit zijn: Amerikaanse Smient *Anas americana*, Amerikaanse Wintertaling *A. carolinensis*, Blonde Ruiters *Calidris subruficollis*, Terekrutter *Xenus cinereus*, Grauwe Fitit *Phylloscopus trochiloides*, Krezelzanger *Locustella fluviatilis*, Witstuitbarmsijs *Acanthis hornemanni exilipes* en Witbandkruisbek *Loxia leucoptera*. Waarnemingen van vóór 2015 worden uiteraard nog wel beoordeeld door de CDNA.

De CDNA gaat voor de beoordeling van geluidsopnamen van Siberische Boompiepers *Anthus hodgsoni* gebruikmaken van de criteria zoals die op een Duits blog zijn gepubliceerd: <http://avesrares.wordpress.com/2013/09/27/identification-of-olive-backed-and-tree-pipit-by-call/>. Deze maken het mogelijk om Siberische Boompieper alleen op de roep te onderscheiden van Boompieper *A. trivialis*.

De Bruine Klauwier *Lanius cristatus* van januari t/m mei 2014 en de Glans-troepiaal *Quiscalus quiscula* van april 2013 zijn als nieuwe taxa voor Nederland bekrachtigd. - Willem van Rijswijk en Nils van Duivendijk